

Bildande av naturreservatet Skutteröarkipelagen i Västerås kommun

(4 bilagor)

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken det område som avgränsas på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat. Naturreservatets namn ska vara Skutteröarkipelagen.

För att tillgodose syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken att nedan angivna föreskrifter ska gälla för reservatet (se *Reservatsföreskrifter*).

Länsstyrelsen fastställer samtidigt, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. skötselplanen för naturreservatets långsiktiga vård (bilaga 2). Förvaltare av reservatet ska vara Länsstyrelsen.

Reservatsföreskrifter

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkning i rätten att använda mark- och vattenområden som behövs för att uppnå syftet med naturreservatet

Utöver vad som annars gäller är det förbjudet att:

1. avverka skog, gallra, röja, så plantera eller vidta annan skogsvårdande åtgärd eller på annat sätt skada vegetationen,
2. ta bort eller upparbeta döda eller döende träd och vindfällen,
3. använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, kalk eller andra växtnäringssämnen,
4. inplantera djur eller växtarter,
5. skyddsdika, rensa dike, kulvertera dike, dämna eller utföra annan åtgärd som påverkar områdets hydrologiska förhållanden,
6. anlägga hamn, brygga, väg, parkeringsplats, stig, led, spång eller bro,
7. dra fram mark eller luftledning, uppföra mast, torn, vindkraftverk, antenn eller liknande anläggning,
8. uppföra stängsel eller annan hägnad,
9. utan Länsstyrelsens tillstånd upplåta mark för skyttetävling, orienteringstävling eller militära övningar,

10. anordna upplag, utföra fyllning eller tippning, spränga, schakta, borra, gräva, markbereda, utföra någon typ av markbearbetning eller bedriva täkt av något slag,
11. skada eller avlägsna stenmurar eller odlingsrösen,
12. uppföra ny byggnad eller anläggning,
13. riva, flytta eller utföra till- eller påbyggnad av befintlig byggnad eller anläggning,
14. ändra befintlig byggnad exteriört,
15. ändra färgsättningen på befintlig byggnad eller på annat sätt väsentligt förändra dess yttre utseende.

Föreskrifterna 1 – 9 gäller inte inom ianspråktagen tomtmark (se bilaga 1).
Föreskrift 10 gäller inte inom ianspråktagen tomtmark i frågor som rör vatten- och avloppsförsörjning, mindre omfattande trädgårdsodling eller vård av befintliga byggnader och konstruktioner.

Utan hinder av ovanstående föreskrifter är det tillåtet att utföra nödvändiga åtgärder i samband med brandbekämpning.

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om förpliktelse att tåla visst intrång

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt förpliktas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med naturreservatet.

1. Utmärkning av naturreservatets gräns i terrängen,
2. utplacering av informationstavlor och anordna anläggningar nödvändiga för friluftslivet,
3. utföra följande skötselåtgärder i naturvårdssyfte:
 - beta, slåttar, bränna eller på annat sätt hävda hävdgynnade marker,
 - avverka, gallra eller röja,
 - eventuella åtgärder för att tillskapa död ved eller gynna vissa träd och annan vegetation,
 - föryngringsfrämjande åtgärder,
 - återställa hydrologiska förhållanden,
4. dokumentation och uppföljande undersökningar av markförhållanden, flora och fauna.

Föreskrifterna 2 – 4 gäller inte inom ianspråktagen tomtmark (se bilaga 1).

Alla virkessortiment inklusive grenar och toppar (GROT), som tas ut ur området med stöd av föreskrifter och skötselplan tillfaller förvaltaren.

C. Föreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet

Utöver vad som i övrigt gäller är det förbjudet att:

1. göra upp eld annat än på anvisade platser eller i medhavd grill,
2. cykla eller rida,
3. klättra i boträd eller på annat sätt avsiktligt störa djurlivet,
4. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar samt att skada vegetationen eller naturföremål i övrigt t ex

- genom att insamla örter, gräs, mossor, svampar eller lavar, med undantag för matsvamp och bär för husbehov,
5. insamla insekter eller andra ryggradslösa djur,
 6. på störande sätt använda radio eller annan ljudanläggning,
 7. sätta upp tavla, skylt, affisch, markeringar eller permanent snitsla spår,
 8. medföra okopplad hund eller annat lösgående husdjur,
 9. använda området för organiserade tävlings- eller övningsändamål eller motsvarande.

Föreskrifterna under C gäller inte markägare inom ianspråktagen tomtmark (se bilaga 1).

Föreskrifterna C3, C7 och C8 gäller inte innehavare av särskild rätt vid jakttillfällen.

Föreskrifter under A och C utgör inte hinder för de åtgärder som behövs för naturreservatets skötsel enligt fastställd skötselplan, inte heller för vetenskapliga undersökningar med syfte att öka kunskapen om de biologiska värdena. För sådana vetenskapliga undersökningar krävs dock godkännande från Länsstyrelsen.

Befintliga anläggningar i form av bryggor, bodar, etc. som uppförts i enlighet med tidigare gällande bestämmelser på ön Hultet får underhållas och förnyas.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för fiske som bedrivs i enlighet med gällande fiskelagstiftning.

Länsstyrelsen erinrar om att föreskrifterna under C, enligt 7 kap. 30 § miljöbalken, gäller omedelbart även om beslutet överklagas.

Uppgifter om naturreservatet

Objektnamn	Skutteröarkipelagen
NVR-id	2020725
Skyddsform	Naturreservat
Län	Västmanland
Kommun	Västerås
Lägesbeskrivning	ca 15 km SV om Västerås och 3 km O om Kvicksund
Karta:	Terrängkartan: 10 G NO Fastighetskartan: 10 G 8G, 10 G 8H, 10 G 9G, 10 G 9H,
Naturgeografisk region:	24 Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken
Fastigheter:	Vikhus 8:8 och del av Vikhus 8:4 (under ombildning)
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västmanlands län
Areal:	241 ha, varav produktiv skogsmark 143 ha

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla de förekommande naturtyperna med fokus på de värden som är knutna till äldre blandädellövskogsbestånd och skogsbestånd med triviallövskog med ädellövinslag
- öka arealen biologiskt gammal och förhållandevis orörd lövskog med naturskogsartade kvalitéer samt skapa förutsättningar för att stärka de förekommande populationerna av sällsynta och hotade arter som är beroende av dessa miljöer
- inom delar av området bevara och utveckla ett varierat hävdvunnet kulturlandskap med tillhörande kulturhistorisk intressant bebyggelse där den varierade och småskaliga markstrukturen med landskapselement som slingrande vägar och kostigar, stenmurar, röjningssten, diken och andra kulturlämningar fortfarande finns kvar
- främja ett rörligt friluftsliv

Syftet ska nås genom att:

- det i vissa områden bedrivs skötsel medan andra områden får utvecklas fritt
- lövträdsdominansen i området bevaras
- området tillgängliggörs och marknadsförs på olika sätt

Beskrivning av området

Skutteröarkipelagen utgörs av de tre större öarna Skutterön, Saxgarn och Harklinten samt några mindre öar och skär. Öarna utgör ett bra exempel på typisk Mälarnatur med varierande naturförhållanden och naturmiljöer. Här finns alltifrån rika ädellövskogsmiljöer på finkorniga sedimentjordar till magra hållmarkstallskogar. Dominerar gör olika typer av lövskogsbestånd som har ett större eller mindre inslag av gran och tall. Markerna är till stor del fattiga och stora delar av området är blockrikt.

På flera av öarna fanns länge fastboende lantbrukare och fiskare, vilket kommit att prägla framförallt Saxgarn men även Skutteröns nordöstra delar. I dag finns endast det gamla fiskarstället på Saxgarn kvar men detta är å andra sidan mycket välbevarat och utgör tillsammans med det förhållandevis välbevarade kulturlandskapet på ön en mycket attraktiv och värdefull kulturmiljö.

Skäl för beslut

Naturvärdena i Skutteröarkipelagen har varit kända sedan länge och omtalats i ett flertal publikationer och rapporter. Området ingår även i två separata riksintresseområden (mer information följer i särskilt stycke). I samband med Nyckelbiotopsinventeringen uppmärksammade och avgränsade Skogsstyrelsen ett flertal värdefulla skogsbestånd i området. Inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) har Länsstyrelsen låtit inventera bl.a. lindlevande skalbaggar i området och funnit att öarna hyser en mycket exklusiv och intressant insektsfauna knuten till gamla lindar och andra äldre ädellövträd. Vidare har Länsstyrelsen låtit inventera skogsbestånden på Skutterön och Saxgarn och funnit att större delarna av öarna innehåller skyddsvärda skogsbestånd med höga naturvärden. Summeras det tillgängliga kunskapsunderlaget rymmer området avsevärda arealer av naturvårdsintressanta miljöer och ett mycket stort antal exklusiva och krävande arter varav ett flertal är upptagna på den nationella rödlistan för hotade arter.

Med utgångspunkt ifrån det tillgängliga materialet om de förekommande naturvärdena och bedömningsgrunderna i såväl den nationella som den regionala strategin för formellt skydd av skog faller området ut som högprioriterat för någon typ av formellt skydd. Naturvärdena på beståndsnivå, områdets belägenhet i den av Länsstyrelsen utpekade skogliga värdetrakten "Mälaronrådet" och det faktum att området har ett mycket stort inslag av sådana naturtyper som i den nationella skogsstrategin omnämns som "prioriterade skogstyper" gör att Skutteröarkipelagen anses vara ett av de mest värdefulla oskyddade områdena i Västmanlands län. Det kan tilläggas att området hyser sådana värden att det även är intressant ur ett internationellt perspektiv.

Områdets naturvärden hotas av en icke naturvårdsanpassad skötsel, exempelvis produktionsinriktade avverkningar. Likaså hotas områdets naturvärden av olika typer av exploateringsåtgärder som förändrar naturmiljön och tar utrymme i anspråk. Vissa miljöer i området hotas även av utebliven hävd eller av långsiktiga förändringar av naturmiljön. Exempelvis bör de gamla åkermarker som i dag är

öppna även fortsättningsvis hållas öppna liksom lövträdsdominansen och det stora inslaget av ädellövträd bör bevaras i de områden som i dag domineras av lövskog.

I sen tid har kulturmiljöerna på öarna uppmärksammas. Särskilt intressant är kulturmiljön på Saxgarn. Gården tillsammans med landskapet utgör en unik miljö som har en regional- och lokalhistorisk betydelse som en av få kvarvarande småskaliga bondgårdar belägen på en mälare i Västmanland. Gården är representativ för ett självständigt, småskaligt jordbruk från tidigt 1900-tal och är viktig som exempel på en samhällsstruktur som för 100 år sedan var mycket vanlig. Bebyggelsebilden speglar det sociala och ekonomiska välstånd som självägande bönder och fiskare i regionen kunde ha under 1900-talets första hälft. Den sammanhållna gårdsstrukturen från första delen av 1900-talet utgör en mycket intressant kulturmiljö med ett stort kulturhistoriskt bevarandevärde.

Bebyggelsemönstret, bebyggelsens proportioner i relation till naturen, dess material, utformning, konstruktion och färgsättning är alla viktiga delar av helheten. För att upprätthålla de kulturhistoriska värdena måste underhåll ske med anpassade material och metoder. Byte av byggnadsdelar, som till exempel fönster eller panel, är både en antikvarisk och en ekonomisk förlust och ska i möjligaste mån undvikas.

Prioriterade bevarandevärden

Naturvärden

Naturvärdena i området är framförallt knutna till lövskogarna och de gamla lövängsresterna men här finns också värden knutna till barrskogsmiljöer, brynmiljöer m.m. Värdena är i stor utsträckning kopplade till förekomster och kvaliteter som rika markförhållanden, fuktiga miljöer, orörda miljöer, lodytor, blockansamlingar, död ved och gamla, grova, senvuxna eller ihåliga träd. Till de mer spektakulära inslagen på öarna hör lövängsresterna där urgamla grova ädellövträd fortfarande dominerar trädskiktet. Framförallt på Skutterön men även på Saxgarn finns enastående blandädellövskogslundar som är så pass unika och värdefulla att de även är intressanta ur ett internationellt perspektiv.

Knutna till de värdefulla miljöerna finns otaliga naturvårdsintressanta arter. Sammantaget har mer än 30 rödlistade arter återfunnits i området bara under de senaste åren. Av dessa tillhör ett stort antal någon av de mer exklusiva rödlistningskategorierna. Förutom ovanliga kärlväxter, mossor, lavar och svampar hyser öarna ett mycket rikt fågelliv och ett flertal ovanliga insektsarter.

Skutteröarkipelagen ligger i värdetrakten Mälaronrådet som är utpekad bl.a. i "Strategi för formellt skydd av skog i Västmanlands län". Vårdetraktens naturvärden är främst kopplade till ädellövskog, triviallövskog med ädellövinslag och hagmarker med ädellövträd. Samtliga dessa naturtyper förekommer i området. Ädellövskog och triviallövskog med ädellövinslag liksom hassellundar och medelålders – sena lövsuccessioner på frisk mark som också förekommer i området är utpekade som "prioriterade skogstyper" i såväl den regionala som den nationella skogsstrategin och ska därmed prioriteras i skyddsarbetet.

Kulturmiljövärden

I området finns även värdefulla kulturmiljöer. I anslutning till de gamla torpmiljöerna på Saxgarn och Skutterön hölls länge äldre bruknings- och markskötselstraditioner levande. Den varierade och småskaliga markstrukturen med hävdgynnade växter och landskapselement som slingrande vägar och kostigar, stenmurar, röjningssten, diken och andra kulturlämningar har ett högt miljöskapande värde.

På Saxgarn är de historiska, rumsliga och funktionella sambanden fortfarande visuellt avläsbara. De nära relationerna mellan bebyggelsen, dess funktioner och markernas nyttjande har bevarats från äldre tid. Gården är ett exempel på en friliggande bondgård med ekonomibyggnader och mindre uthus osymmetriskt placerade runt bostadshusen. I rikedom av hus har varje verksamhet eller funktion en byggnad och i funktionerna avspeglas omgivande markanvändning och näringsverksamhet. Det är den sammanhållna gårdsstruktur från första delen av 1900-talet som utgör det största kulturhistoriska värdet. Den enskilda byggnadens värde beror mycket på dess placering och volym i förhållande till de övriga samt på den tidstypiska färgsättningen. Alla är de omistliga delar av helheten.

Miljökvalitetsmål

Bildandet av naturreservatet är en del av uppfyllandet av miljökvalitetsmålen Levande skogar, Ett rikt växt- och djurliv och Ett rikt odlingslandskap om vilka Sveriges riksdag beslutat.

Riksintressen

Området berörs av två överlappande riksintressen. Det ena, "Mälaren med öar och strandområden", avser ett betydligt större område och avser förutom naturvårdsintresset även friluftsliv, turism och kulturmiljövård. Det andra riksintresset avser endast själva Skutteröarkipelagen (inklusive Kalvholmens naturreservat) och är helt fokuserat på naturvårdens intressen.

Motiv till skyddsformen naturreservat

Skälen för att området skyddas som naturreservat är att det är ett angeläget allmänt intresse att Skutteröarkipelagen, med dess arter, kulturmiljöer och livsmiljöer, bevaras och främjas. Enligt 1 kap. 1 § miljöbalken ska densamma tillämpas så att bl.a. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas och den biologiska mångfalden bevaras. Förutom att ett naturreservat garanterar att naturmiljöerna kommer att skötas på ett sådant sätt att det gagnar de förekommande värdefulla miljöerna och arterna medför en naturreservatsbildning också att Länsstyrelsen kan spela en mer aktiv roll i skötselarbetet. Detta är särskilt värdefullt i en dylik miljö där det är svårt att få intäkterna från skötselåtgärderna att täcka kostnaderna varför det ofta krävs särskilda ekonomiska styrmedel från statligt håll för att genomföra naturvårdsanpassade åtgärder. Länsstyrelsen får ett årligt skötselanslag som används för att finansiera skötseln av länets naturreservat.

Intresseprövning

Länsstyrelsen har i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken prövat och funnit att bildandet av naturreservatet inte går längre i inskränkning av enskilds rätt att använda mark och vatten, än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Andra sakförhållanden

Länsstyrelsen har, i enlighet med 3 och 4 kap. miljöbalken, prövat och funnit att bildandet av naturreservatet är förenligt med en, från allmän synpunkt, lämplig användning av markområdet och att beslutet inte strider mot gällande kommunal översiktsplan.

Ärendets handläggning

Naturvärdena i området har varit kända sedan länge och uppmärksamats i diverse publikationer och rapporter. Länsstyrelsen har också varit medveten om områdets natur- och kulturmiljövärden under en längre tid men inte prioriterat området för reservatsbildning då det inte förelegat några mer omfattande hot mot områdets värden. Under 2006 började ägarna till Vikhus 8:8, Mälarenergi AB, att undersöka om det fanns möjlighet att bygga vindkraftverk på Skutterön. I samband med att denna diskussion initierades kompletterade Länsstyrelsen det kunskapsunderlag som fanns tillgängligt genom att inventera skogsbestånden på Skutterön. Länsstyrelsen, Västerås stad och Mälarenergi AB kom slutligen fram till att det inte var lämpligt att bygga vindkraftverk på Skutterön vartefter Länsstyrelsen initierade en dialog om naturreservatsbildning i området. Utredningsområdet berörde även en angränsande fastighet, Vikhus 8:4, som bl.a. innefattade ön Saxgarn. 2009 slöts en överenskommelse med ägaren till Vikhus 8:4 om försäljning av två delområden inom fastigheten till Naturvårdsverket. Överenskommelsen inkluderade även upprättandet av ett intrångsavtal avseende det gårdsnära området på Saxgarn som i samband med försäljningen styckades av och bibehölls i privat ägo men ändå ingår i naturreservatet. Regleringen i intrångsavtalet är desamma som i föreliggande reservatsföreskrifter. Då Naturvårdsverkets förvärv rörde två delområden och tomten skulle styckas av för sig påbörjades en fastighetsförrättning som i dagsläget inte är avslutad varför de exakta gränsdragningarna i vattenområdet på Vikhus 8:4 inte är slutgiltigt bestämda. Detta innebär att de i bilaga 1 redovisade reservatsgränserna ska justeras i samband med att förrättningen avslutas så att reservatsgränserna i vattenområdet runt de två delområden överensstämmer med fastighetsgränserna. Våren 2010 slöts ett avtal om fastighetsförsäljning mellan Mälarenergi AB och Naturvårdsverket som rörde hela fastigheten Vikhus 8:8.

Samråd

Samråd har enligt 26 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. ägt rum med Naturvårdsverket och Skogsvårdsstyrelsen, samt enligt 25 § nämnda förordning med Västerås stad.

Konsekvensutredning

Länsstyrelsen har enligt 4 § förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning utrett föreskrifternas kostnadsmässiga och andra konsekvenser och dokumenterat dessa i en konsekvensutredning.

Remiss

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken har enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. förelagts att inom en tid av en månad yttra sig över förslag till beslut om bildande av naturreservatet. Förslaget till beslut sändes därutöver på remiss till ett flertal myndigheter och organisationer.

Remissyttranden

Västerås stad, Västmanlands orienteringsförbund och Skogsstyrelsen har inget att erinra. Sveriges geologiska undersökning (SGU) anser att områdets geologi är beskriven i relevant omfattning men anser att en del uppgifter om berggrunden kan kompletteras. Ulla och Lucas Lodesten, ägare till den nybildade fastigheten på Saxgarn, som inkluderar gårdsmiljön och den närmaste omgivningen, har fört fram synpunkter/önskemål om hur stängseldragningen runt den egna fastigheten ska konstrueras. De har bland annat önskemål om antal grindar och stängseltyp. Lodestens för också fram frågor och funderingar angående jakt, jakträtt och det jakträttsavtal som redan är tecknat för Naturvårdsverkets fastigheter i området.

Länsstyrelsens avvägning med avseende på remissyttranden

Länsstyrelsen kompletterar uppgifterna om områdets geologi i linje med det som föreslagits av SGU. Vilken typ av stängsel som ska sättas upp och hur stängseldragningen runt den privatägda fastigheten på Saxgarn ska se ut regleras inte i beslutet eller i skötselplanen. Detaljplaneringen av detta kommer att ske när det finns betesdjur tillgängliga och då i samverkan med bl.a. fastighetsägarna men även med andra inblandade parter, bl.a. djurhållaren och företrädare för kulturmiljöenheten. Vad gäller jakt, jakträtt och jakträttsavtal regleras inte heller detta av föreliggande beslut med undantag av att föreskrifterna medför vissa begränsningar vad gäller att uppföra jaktorn, siktröja m.m. Frågan om jakträtt och jaktarrande hanteras helt utanför reservatsbildningsprocessen varför frågorna får tas upp i ett annat sammanhang.

Upplysningar

Strandskydd

Vissa delar av reservatet är beläget inom område där strandskyddsbestämmelser gäller enligt 7 kap. miljöbalken.

Dispens från föreskrifterna mm

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 7 § miljöbalken medge dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet. Finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva naturreservatet.

Artskydd

Fridlysta arter är skyddade enligt 6, 8 och 9 §§ artskyddsförordningen (2007:845), med stöd av 8 kap. miljöbalken.

Kulturmiljövården

Enligt 1 kap. 1 § lagen om kulturminnen m.m. (1988:950), KML ska enskilda såväl som myndigheter visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Enligt 2 kap KML krävs tillstånd för att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Vattenlagstiftning

Enligt 11 kap 9§ MB krävs tillstånd för all vattenverksamhet. Enligt 19 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. ska viss vattenverksamhet istället anmälas till länsstyrelsen. Det gäller t ex uppförande av anläggning, fyllning, pålning, grävning, schaktning, muddring eller liknande.

Kungörelse

Beslut om kungörelse, se bilaga 3.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen enligt bilaga 4. Sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelse om beslutet var införd i ortstidning.

Beslutet gäller från den dag det vunnit laga kraft utom föreskrifter meddelade med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken, avd C, vilka gäller omedelbart.

I ärendets slutliga handläggning har deltagit landshövding Ingemar Skogö, beslutande, och naturvårdshandläggare Mårten Berglind, föredragande, samt

t.f. länsråd Karin Tilly,
naturvårdsdirektör Anna Olofsson,
jurist Andreas Simon,
planhandläggare Per Wiig,
kulturmiljöhandläggare Ulf Lindberg

Ingemar Skogö

Mårten Berglind

Bilagor:

1. Beslutskarta
2. Skötselplan
3. Beslut om kungörelsedelgivning
4. Hur man överklagar